

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน

พระพุทธศาสนา

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ผู้เรียบเรียง

รศ. ดร.จรัส พยัคฆราชศักดิ์ ป.ธ. ๖, ศน.บ., M.A., Ph.D.

สมพร อ่อนน้อม พธ.บ. (เกียรตินิยม), นศ.บ.

ประจวบ ตรีภักดิ์ พธ.บ., สส.ม.

ผู้ตรวจ

ธำรง อมโร ป.ธ. ๕, ศษ.บ., ค.ม.

รศ. ดร.ธีระพงษ์ มีไธสง ป.ธ. ๙, พธ.บ., อ.ม., ป.ร.ด.

ผศ. ดร.บัญญัติ สาลี ป.ธ. ๗, พธ.บ., ศศ.ม., ป.ร.ด.

บรรณาธิการ

สุระ ดามาพงษ์ กศ.บ., กศ.ม.

บุญรัตน์ รอดตา ศษ.บ.

ผลิตและจัดจำหน่ายโดย บริษัท สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด

วัฒนาพานิช สัราณราชฤๅ

๒๑๖-๒๒๐ ถนนบำรุงเมือง แขวงสำราญราษฎร์ เขตพระนคร กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐

โทร. ๐๒ ๒๒๒ ๙๓๙๔ • ๐๒ ๒๒๒ ๔๓๗๑-๒ FAX ๐๒ ๒๒๔ ๖๔๕๖ • ๐๒ ๒๒๔ ๖๔๕๗

email: info@wpp.co.th

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน

พระพุทธศาสนา

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

สงวนลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย

ห้ามละเมิด ทำซ้ำ ดัดแปลง เผยแพร่

ส่วนหนึ่งส่วนใด เว้นแต่จะได้รับอนุญาต

ผู้เรียบเรียง

รศ. ดร.จรัส พยัคฆราชศักดิ์

สมพร อ่อนน้อม

ประจวบ ตริภักดิ์

ผู้ตรวจ

ธำรง อมโร

รศ. ดร.ธีระพงษ์ มีไธสง

ผศ. ดร.บัญญัติ สาลี

บรรณาธิการ

สุระ ดามาพงษ์

บุญรัตน์ รอดตา

ปีที่พิมพ์ พ.ศ. ๒๕๖๗

พิมพ์ครั้งที่ ๑

จำนวน ๒๐,๐๐๐ เล่ม

ISBN 978-974-18-7831-4

พิมพ์ที่ บริษัท โรงพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด นายเจียงชัย จงพิพัฒน์สุข กรรมการผู้จัดการ

คำนำ

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ เล่มนี้ จัดทำขึ้นตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ สำหรับให้นักเรียนและครูใช้เป็นสื่อในการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด และสาระการเรียนรู้แกนกลางที่หลักสูตรกำหนด รวมทั้งพัฒนานักเรียนให้มีสมรรถนะสำคัญตามที่ต้องการทั้งด้านการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้ทักษะชีวิต และการใช้เทคโนโลยี ตลอดจนพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ทำประโยชน์ให้สังคม เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมไทยและสังคมโลกได้อย่างมีความสุข

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน พระพุทธศาสนา เล่มนี้ ยึดแนวคิดการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ใช้หลักการส่งเสริมให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน โดยพัฒนานักเรียนแบบองค์รวมอยู่บนพื้นฐานของการบูรณาการความคิดรวบยอด ที่เน้นให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยกระบวนการที่เน้นการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) และเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน (Brain-based Learning) ซึ่งเน้นการเรียนรู้ให้ตรงกับรูปแบบการเรียนรู้ (Learning Styles) เน้นทักษะที่สร้างเสริมความเข้าใจที่คงทนของนักเรียน ซึ่งเป็นผลลัพธ์ปลายทางที่ต้องการให้เกิดตามหลักสูตร

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน พระพุทธศาสนา เล่มนี้ จะสนับสนุนให้นักเรียนได้พัฒนาความรู้ด้านศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม และนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี

คณะผู้จัดทำ

คำชี้แจง

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม พระพุทธศาสนา
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ เล่มนี้ ได้ออกแบบให้มืองค์ประกอบ ดังนี้

๑ ตัวชี้วัดชั้นปี เป็นเป้าหมายในการพัฒนานักเรียน
ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ โดยแยกออกเป็น ๒ กลุ่ม ได้แก่ ตัวชี้วัดระหว่างทางและตัวชี้วัด
ปลายทาง (ตามหนังสือที่ ศษ ๐๔๐๑๐/ว ๑๕๔๓)
ซึ่งตัวชี้วัดระหว่างทางพิมพ์ด้วยตัวอักษรสีดำ
ส่วนตัวชี้วัดปลายทางพิมพ์ด้วยตัวอักษรสีฟ้า

๖ กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)
เป็นกิจกรรมที่ให้นักเรียนทำเมื่อจบเนื้อหาใน
การเรียนรู้แต่ละหัวข้อ เป็นกิจกรรมที่หลากหลาย
สอดคล้องกับหลักการที่เน้นการจัดการเรียนรู้
เชิงรุก เหมาะสมกับวัย สะดวกในการปฏิบัติ
กระตุ้นให้นักเรียนได้คิด และส่งเสริมการศึกษา
ค้นคว้าเพิ่มเติม

๒ สารการเรียนรู้ แสดงขอบข่ายเนื้อหาที่นักเรียน
จะได้เรียนรู้ในหน่วยการเรียนรู้

๓ บทสรุป สรุปเนื้อหาหลังจากจบเนื้อหาและกิจกรรม
ของแต่ละหน่วยการเรียนรู้ โดยจัดทำเป็นผังมโนทัศน์
เพื่อให้นักเรียนทบทวนความรู้ที่เรียนไปแล้ว

๓ ประโยชน์จากการเรียนรู้ สรุปประโยชน์ที่ได้จาก
การเรียนรู้ในหน่วยการเรียนรู้เป็นประเด็นสั้น ๆ

๘ กิจกรรมเสนอแนะ นำเสนอกิจกรรมที่นำความรู้
ทักษะ และคุณลักษณะต่าง ๆ ที่ได้เรียนรู้มา
บูรณาการในการปฏิบัติกิจกรรม

๔ คำถามนำ เป็นคำถามกระตุ้นให้นักเรียนเกิด
ความสงสัยและสนใจที่จะค้นหาคำตอบ

๙ โครงงาน เป็นข้อเสนอแนะให้นักเรียนปฏิบัติ
โครงงาน โดยเสนอแนะหัวข้อโครงงานและ
แนวทางการปฏิบัติโครงงานที่สอดคล้องกับ
มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดชั้นปี ของ
หน่วยการเรียนรู้นั้น เพื่อพัฒนาทักษะการคิด
การวางแผน และการแก้ปัญหาของนักเรียน

๕ เนื้อหา แบ่งเป็นหัวเรื่องหลัก หัวเรื่องรอง และ
หัวเรื่องย่อย ตรงตามตัวชี้วัดชั้นปีและสารการเรียนรู้
แกนกลาง มีกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active
Learning)แทรกเป็นช่วง ๆ เนื้อหาบางตอนอาจ
นำเสนอด้วยภาพประกอบ ตาราง แผนภูมิ แผนที่
แผนที่ความคิด และประกอบด้วยส่วนอื่น ๆ ดังนี้

๕.๑ คำสำคัญ ระบุคำสำคัญที่แทรกอยู่ใน
เนื้อหาโดยพิมพ์ด้วยตัวอักษรสีฟ้าต่างจากตัวพื้น
คำสำคัญนี้จะใช้ตัวเน้นเฉพาะคำที่ปรากฏคำแรก
ในเนื้อหา ไม่เน้นคำที่เป็นหัวข้อ

๑๐ การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน นำเสนอตัวอย่าง
สถานการณ์การนำความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะ
ต่าง ๆ ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

๑๑ คำถามทบทวน เป็นคำถามแบบอัตนัยที่มุ่งถาม
เพื่อทบทวนผลการเรียนรู้ของนักเรียน

๕.๒ ภาพประกอบ พร้อมคำบรรยายสอดคล้อง
กับเนื้อหา

๑๒ ท้ายเล่ม ประกอบด้วย

๑๒.๑ บรรณานุกรม เป็นรายชื่อหนังสือ
เอกสาร หรือเว็บไซต์ที่ใช้ประกอบการเขียน

๑๒.๒ อภิธานศัพท์ เป็นการนำคำสำคัญที่
แทรกอยู่ในเนื้อหาอธิบายและจัดเรียงตามลำดับ
ตัวอักษรเพื่อความสะดวกในการค้นคว้า

๕.๓ ตาราง แผนภูมิ แผนที่ แผนที่ความคิด
สอดคล้องกับเนื้อหา

สารบัญ

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ พระพุทธ

๑

๑. การสังคายนา	๒
๒. การเผยแพร่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศไทย	๗
๓. ความสำคัญของพระพุทธศาสนาต่อสังคมไทย	๑๓
๔. พุทธประวัติ	๑๙
๕. ชาดก	๒๗

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒ พระธรรม

๓๓

๑. พระรัตนตรัย	๓๔
๒. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา	๓๖
๓. พุทธศาสนสุภาษิต	๖๗

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓ พระสงฆ์

๗๕

๑. พุทธสาวก	๗๖
๒. พุทธสาวิกา	๘๑
๓. ชาวพุทธตัวอย่าง	๘๔

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔ การปฏิบัติตน เป็นชาวพุทธที่ดี

๙๑

๑. หน้าที่ชาวพุทธ	๙๓
๒. มารยาทชาวพุทธ	๑๐๑
๓. ศาสนพิธี	๑๑๐
๔. วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	๑๑๘
๕. การบริหารจัดการและการเจริญปัญญา	๑๓๑
๖. การพัฒนาการเรียนรู้ด้วยวิธีคิด แบบโยนิโสมนสิการ	๑๔๓

บรรณานุกรม

๑๔๓

อภิธานศัพท์

๑๕๐

๑

พระพุทธ

ตัวชี้วัดชั้นปี

- อธิบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือสู่ประเทศไทย (ส ๑.๑ ม. ๑/๑)
- วิเคราะห์ความสำคัญของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือที่มีต่อสภาพแวดล้อมในสังคมไทย รวมทั้งการพัฒนาตนและครอบครัว (ส ๑.๑ ม. ๑/๒)
- วิเคราะห์พุทธประวัติตั้งแต่ประสูติจนถึงบำเพ็ญทุกรกิริยา หรือประวัติศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด (ส ๑.๑ ม. ๑/๓)
- วิเคราะห์และประพุดิตนตามแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวก ชาตก เรื่องเล่า และศาสนิกชนตัวอย่างตามที่กำหนด (ส ๑.๑ ม. ๑/๔)

สาระการเรียนรู้

- การสังคายนา
- การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศไทย
 - พระพุทธศาสนาในประเทศไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน
- ความสำคัญของพระพุทธศาสนาต่อสังคมไทย
 - พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ
 - พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันหลักของสังคมไทย
 - พระพุทธศาสนาเป็นสภาพแวดล้อมที่กว้างขวางและครอบคลุมสังคมไทย
 - พระพุทธศาสนาเป็นหลักในการพัฒนาตนเองและครอบครัว
- พุทธประวัติ
 - การประสูติ
 - การเห็นเทวทูต ๔
 - การแสวงหาความรู้
 - การบำเพ็ญทุกรกิริยา
- ชาตก
 - อัมพชาตก
 - ดิตรชาตก

ประโยชน์จากการเรียนรู้

- เห็นความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทยและปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมในการพัฒนาตนเองและครอบครัว
- ประพุดิตนตามแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากพุทธประวัติและชาตก

คำถามนำ

มีผู้กล่าวว่า “ประวัติศาสตร์ของชาติไทยเป็นประวัติศาสตร์ของชนชาติที่นับถือพระพุทธศาสนา” นักเรียนเห็นด้วยกับคำกล่าวนี้หรือไม่ เพราะอะไร

พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นที่ประเทศอินเดียกว่า ๒,๖๐๐ ปีมาแล้ว หลังจากที่พระพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพานก็ได้รับการสืบทอดกันมาโดยพุทธบริษัท ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา การศึกษาพระพุทธศาสนาในเรื่องต่าง ๆ ให้รู้และเข้าใจที่ถูกต้องจึงเป็นหน้าที่ของชาวพุทธ

๑. การสังคายนา

พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นที่**ชมพูทวีป** ประเทศอินเดีย โดยมีพระพุทธเจ้าเป็นศาสดา ในช่วงแรก ๆ ยังมีผู้นับถือไม่มาก ต่อมาพระเจ้าอโศกมหาราชได้ทรงทำนุบำรุงจนพระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองและได้เผยแผ่ไปยังดินแดนต่าง ๆ

วิธีการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาที่สำคัญคือ การ**สังคายนา**พระธรรมวินัยหรือพระไตรปิฎก การสังคายนา คือ การรวบรวมและเรียบเรียงคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าให้เป็นระเบียบเป็นหมวดหมู่ หรือเป็นแบบแผนอันหนึ่งอันเดียวกัน

หลังจากพระพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพานแล้ว ๓ เดือน พระอรหันต์ผู้ถึงพร้อมด้วย ปฏิสัมภีทา ๔ จำนวน ๕๐๐ รูป ร่วมกันทำสังคายนาพระธรรมวินัย ที่ถ้ำสัตตบรรณ ใกล้ภูเขาเวภารบรรพต เมืองราชคฤห์

บริเวณโดยรอบของถ้ำสัตตบรรณ

การสังคายนาพระธรรมวินัยหรือพระไตรปิฎกได้กระทำมาตั้งแต่ก่อนสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช และหลังสมัยของพระองค์ก็ได้มีการทำสังคายนาติดต่อกันมาหลายครั้งทั้งในประเทศอินเดียและประเทศอื่น ๆ ได้แก่ ศรีลังกาและไทย รวม ๑๑ ครั้ง

การสังคายนาครั้งที่ ๑-๓ ทำที่ประเทศอินเดีย

ครั้งที่ ๑

สาเหตุ	พระสุภัททวุฒบวรพชิตกล่าววาทจาจากับจ้วงพระพุทธเจ้าและแสดงความดีใจเมื่อทราบว่าพระพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพาน
ผู้กระทำ	พระมหากัสสปะเป็นประธานและเป็นผู้ชักถามพระธรรมและพระวินัย พระอุบาลีเป็นผู้ตอบข้อซักถามพระวินัย ส่วนพระอานนท์เป็นผู้ตอบข้อซักถามพระธรรม มีพระสงฆ์ที่เป็นพระอรหันต์ผู้ถึงพร้อมด้วยปฏิสัมภิทา ๔ เข้าร่วม ๕๐๐ รูป
สถานที่	ถ้ำสัตตบรรณ ใกล้ภูเขาวเอการบรรพต
ผู้อุปถัมภ์	พระเจ้าชาตศัตรู
ระยะเวลา	เริ่มทำหลังจากพระพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพาน ๓ เดือน ใช้เวลา ๗ เดือน จึงสำเร็จ

ครั้งที่ ๒

สาเหตุ	พระภิกษุวัชชีบุตรปฏิบัติย่อหย่อนทางวินัย ๑๐ ประการ
ผู้กระทำ	พระยสกากันตทกบุตรเป็นประธาน พระเวรตะเป็นผู้ชักถามพระธรรมและพระวินัย พระสัพพกามีเป็นผู้ตอบข้อซักถาม มีพระสงฆ์ที่เป็นพระอรหันต์ผู้ถึงพร้อมด้วยปฏิสัมภิทา ๔ เข้าร่วม ๗๐๐ รูป
สถานที่	วาลิการาม เมืองเวสาลี (ไพศาลี) แคว้นวัชชี
ผู้อุปถัมภ์	พระเจ้ากาลาโศกราช
ระยะเวลา	เริ่มทำใน พ.ศ. ๑๐๐ ใช้เวลา ๘ เดือน จึงสำเร็จ

ครั้งที่ ๓

สาเหตุ	นักบวชศาสนาอื่นปลอมเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา ทำให้พระพุทธศาสนาเสื่อมถอย
ผู้กระทำ	พระโมคคัลลีบุตรติสสเถระเป็นประธาน มีพระสงฆ์ที่เป็นพระอรหันต์ผู้ถึงพร้อมด้วยปฏิสัมภิทา ๔ เข้าร่วม ๑,๐๐๐ รูป
สถานที่	อโศการาม เมืองปาฏลิบุตร
ผู้อุปถัมภ์	พระเจ้าอโศกมหาราช
ระยะเวลา	เริ่มทำใน พ.ศ. ๒๓๔ ใช้เวลา ๙ เดือน จึงสำเร็จ

การสังคายนาครั้งที่ ๔-๗ ทำที่ลังกาทวีปหรือประเทศศรีลังกา

ครั้งที่ ๔

สาเหตุ	ต้องการวางรากฐานพระพุทธศาสนาให้มั่นคงในลังกาทวีป
ผู้กระทำ	พระมหินทเถระเป็นประธานและเป็นผู้ชักถามพระธรรมและพระวินัย พระอริกฐเถระเป็นผู้สวดและตอบข้อชักถามพระวินัย พระเถระรูปอื่น ๆ เป็นผู้สวดและตอบข้อชักถามพระธรรม มีพระสงฆ์เข้าร่วม ๖๘,๐๐๐ รูป
สถานที่	ญูปาราม เมืองอนูราชปุระในลังกาทวีป
ผู้อุปถัมภ์	พระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ
ระยะเวลา	เริ่มทำใน พ.ศ. ๒๓๘ ใช้เวลา ๑๐ เดือน จึงสำเร็จ

ครั้งที่ ๕

สาเหตุ	ต้องการจารึกพระไตรปิฎกเป็นลายลักษณ์อักษร โดยจารึกเป็นภาษามคธลงในใบลาน
ผู้กระทำ	พระรักขิตมหาเถระเป็นประธานและเป็นผู้ชักถามพระธรรมและพระวินัย พระติสสเถระเป็นผู้ตอบข้อชักถาม มีพระสงฆ์เข้าร่วม ๑,๐๐๐ รูป
สถานที่	อาโลกเถสถาน ณ มลยชนบท ในลังกาทวีป
ผู้อุปถัมภ์	พระเจ้าวัฏฏคามณีกาย
ระยะเวลา	เริ่มทำใน พ.ศ. ๔๓๓ (บางแห่งว่า ๔๕๐) ใช้เวลา ๑ ปี จึงสำเร็จ

ครั้งที่ ๖

สาเหตุ	พระพุทธโฆษาจารย์เดินทางจากอินเดียมาแปลอรรถกถาพระไตรปิฎกเป็นภาษามคธ เพื่อให้เป็นภาษาที่มีแบบแผน
ผู้กระทำ	พระพุทธโฆษาจารย์เป็นประธาน มีพระเถระวัดมหาวิหารจำนวนหนึ่งร่วมกันแปลและเรียบเรียงคัมภีร์อรรถกถาพระไตรปิฎกจากภาษาสิงหลเป็นภาษามคธ
สถานที่	วัดมหาวิหาร ลังกาทวีป
ผู้อุปถัมภ์	พระเจ้ามทานามะ
ระยะเวลา	เริ่มทำใน พ.ศ. ๙๕๖ ใช้เวลา ๑ ปี จึงสำเร็จ

ครั้งที่ ๗

สาเหตุ	ลังกาชาดคัมภีร์ฎีกาหรือคัมภีร์ที่อธิบายอรรถกถาพระไตรปิฎกและคัมภีร์อนุฎีกาหรือคัมภีร์ที่อธิบายฎีกา
ผู้กระทำ	พระมหากัสสปเถระเป็นประธาน มีพระสงฆ์เข้าร่วม ๑,๐๐๐ รูปได้ร่วมกันแปลและเรียบเรียงคัมภีร์ฎีกาและคัมภีร์อนุฎีกาเป็นภาษามคธ
สถานที่	ลังกาทวีป (สันนิษฐานว่าทำที่โลหะปราสาท เมืองอนูราชปุระ)
ผู้อุปถัมภ์	พระเจ้าปรากรมพามุหุหาราช
ระยะเวลา	เริ่มทำใน พ.ศ. ๑๕๘๗ ใช้เวลา ๑ ปี จึงสำเร็จ

การสังคายนาครั้งที่ ๘-๑๑ ทำที่ประเทศไทย

ครั้งที่ ๘

สาเหตุ	พระไตรปิฎกยังขาดตกบกพร่อง ผิดเพี้ยน และไม่ครบ เกิดจากการจำลองหรือคัดลอกต่อ ๆ กันมาเป็นเวลานาน
ผู้กระทำ	พระธรรมทินนมหาเถระเป็นประธาน มีพระสงฆ์หลายร้อยรูปเข้าร่วมประชุมชำระพระไตรปิฎกแล้วจารึกลงในใบลานด้วยอักษรธรรมของล้านนา
สถานที่	วัดโพธารามหรือวัดเจ็ดยอด ณ เมืองนพสิริ (เมืองเชียงใหม่)
ผู้อุปถัมภ์	พระเจ้าติโลกราชหรือพระเจ้าสิริธรรมจักรวรรดิติโลกราชอิราช
ระยะเวลา	เริ่มทำใน พ.ศ. ๒๐๒๐ ใช้เวลา ๑ ปี จึงสำเร็จ

ครั้งที่ ๙

สาเหตุ	พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชมีพระราชประสงค์จะทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและให้พระสงฆ์ตรวจชำระพระไตรปิฎกให้สมบูรณ์
ผู้กระทำ	สมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประธาน มีพระสงฆ์ ๒๑๘ รูป และราชบัณฑิตกฤตยกุลเข้าร่วม ๓๒ คน
สถานที่	วัดพระศรีสรรเพชญ์ (วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ในปัจจุบัน) กรุงเทพมหานคร
ผู้อุปถัมภ์	พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช
ระยะเวลา	เริ่มทำใน พ.ศ. ๒๓๓๑ ใช้เวลา ๕ เดือน จึงสำเร็จ

ครั้งที่ ๑๐

สาเหตุ	พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสวยราชย์ได้ ๒๕ ปี ทรงปรารถนาจะบำเพ็ญพระราชกุศล และทรงเห็นว่าพระไตรปิฎกที่จารึกไว้ในใบลานไม่มั่นคงและเป็นอักษรขอม
ผู้กระทำ	สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ขณะดำรงพระยศเป็นกรมหมื่นวชิรญาณวโรรส และสมเด็จพระสังฆราช (สา ปุสฺสเทโว) เป็นประธาน มีพระสงฆ์ ๑๑๐ รูป ร่วมชำระแก้ไขและคัดลอกอักษรขอมเป็นอักษรไทยแล้วพิมพ์เป็นเล่ม
สถานที่	พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรุงเทพมหานคร
ผู้อุปถัมภ์	พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ระยะเวลา	เริ่มทำใน พ.ศ. ๒๔๓๑ ใช้เวลา ๖ ปี จึงสำเร็จ

ครั้งที่ ๑๑

สาเหตุ	ตรวจสอบและชำระพระไตรปิฎกให้สมบูรณ์ และจัดพิมพ์เพื่อเฉลิมพระเกียรติในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เจริญพระชนมพรรษาครบ ๖๐ พรรษา
ผู้กระทำ	สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (วาสนมหาเถระ) เป็นประธาน มีพระสงฆ์ ทั้งฝ่ายมหานิกายและฝ่ายธรรมยุติกนิกายเข้าร่วมประชุม
สถานที่	พระตำหนักสมเด็จพระ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพมหานคร
ผู้อุปถัมภ์	รัฐบาลไทย
ระยะเวลา	เริ่มทำใน พ.ศ. ๒๕๒๘ ใช้เวลา ๒ ปี จึงสำเร็จ

การสังคายนาแต่ละครั้งมีสาเหตุแตกต่างกันออกไป ซึ่งพอสรุปไว้ดังนี้

การสังคายนาในยุคแรก ๆ คือ ครั้งที่ ๑-๓ ทำเพราะปรารถนาเหตุความมั่นคงในพระพุทธศาสนา แล้วจัดประชุมสงฆ์รวบรวมและจัดคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าให้เป็นระเบียบ เป็นหมวดหมู่ หรือเป็นแบบแผนอันหนึ่งอันเดียวกัน

การสังคายนาในยุคหลัง ๆ คือ ครั้งที่ ๕-๗ ทำเพื่อต้องการจารึกพระไตรปิฎกเป็นลายลักษณ์อักษร หรือเพื่ออธิบายขยายความพระไตรปิฎก ครั้งที่ ๘-๑๑ ทำเพื่อตรวจสอบและชำระพระไตรปิฎกให้สมบูรณ์

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

นักเรียนแบ่งกลุ่มตามความเหมาะสม แต่ละกลุ่มร่วมกันแสดงความคิดเห็นว่า สาเหตุการสังคายนาพระธรรมวินัยหรือพระไตรปิฎกในยุคแรก ๆ กับยุคหลัง ๆ แตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร และถ้ามีข้อผิดพลาดเกิดขึ้นในพระไตรปิฎกแล้วไม่มีการตรวจสอบแก้ไขให้ถูกต้องจะมีผลเป็นอย่างไร สรุป แล้วเขียนบันทึกลงในสมุด จากนั้นแต่ละกลุ่มนำเสนอผลงานหน้าห้องเรียน และสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

๒. การเผยแพร่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศไทย

หลังจากการสังคายนาครั้งที่ ๓ พระเจ้าอโศกมหาราชได้ทรงส่งคณะสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังดินแดนต่าง ๆ รวม ๙ สาย ได้แก่

สายที่ ๑ พระมัทสนติกเถระเป็นหัวหน้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ แคว้นแคชเมียร์และคันธาระ ซึ่งได้แก่ ดินแดนทางตะวันตกเฉียงเหนือของอินเดียในปัจจุบัน

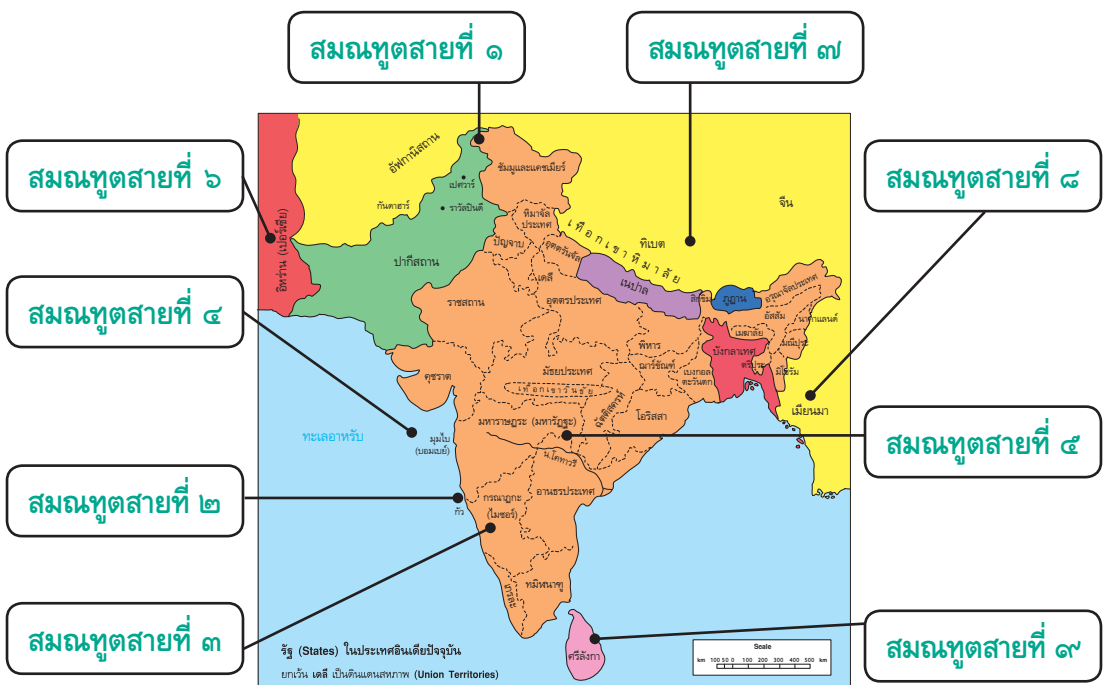
สายที่ ๒ พระมหาเทวเถระเป็นหัวหน้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ มหิสสภมณฑล ซึ่งได้แก่ ดินแดนทางตอนใต้ของแม่น้ำโคทาวรี คือ รัฐกรณาฏกะในปัจจุบัน

สายที่ ๓ พระรักขิตเถระเป็นหัวหน้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ วนวาสีประเทศ ซึ่งอยู่ในเขตกษัตริย์ ได้แก่ ดินแดนที่เป็นส่วนหนึ่งของรัฐกรณาฏกะในปัจจุบัน

สายที่ ๔ พระโยนกธัมมรักขิตเถระเป็นหัวหน้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ อปรันตชนบท ซึ่งได้แก่ ดินแดนที่เป็นชายทะเลอาหรับที่อยู่ทางทิศเหนือของเมืองมูมไบในปัจจุบัน

สายที่ ๕ พระมหาธัมมรักขิตเถระเป็นหัวหน้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ มหารัฐประเทศ ซึ่งได้แก่ รัฐมหาราษฏระ อยู่ทางทิศตะวันออกของมูมไบ ตอนใต้ของเทือกเขาวิธัยในปัจจุบัน

สายที่ ๖ พระมหารักขิตเถระเป็นหัวหน้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ โยนกประเทศ ซึ่งได้แก่ เขตแดนแบกเตรีย อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของอัฟกานิสถาน รวมไปถึงดินแดนที่เป็นอิหร่าน (เปอร์เซีย) ในปัจจุบัน

สายที่ ๗ พระมัทธมเถระเป็นหัวหน้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ หิมาวันตประเทศ ซึ่งได้แก่ ประเทศในแถบเทือกเขาหิมาลัย เช่น เนปาลในปัจจุบัน

สายที่ ๘ พระโสณเถระและพระอุตตรเถระเป็นหัวหน้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ ดินแดน **สุวรรณภูมิ** สันนิษฐานว่าน่าจะหมายถึง ดินแดนที่เป็นประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในปัจจุบัน เช่น เมียนมา ไทย ลาว กัมพูชา เวียดนาม

สายที่ ๙ พระมหินทเถระเป็นหัวหน้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ ลังกาทวีป ซึ่งได้แก่ ศรีลังกาในปัจจุบัน

สำหรับการเดินทางมาเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสมณทูตสายที่ ๘ ณ ดินแดน **สุวรรณภูมิ** จากหลักฐานทางโบราณคดีและทางประวัติศาสตร์สันนิษฐานได้ว่า พระพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้ามาถึงดินแดนแห่งนี้ราว พ.ศ. ๒๓๔-๓๐๔ โดยมีหลักฐานที่สร้างขึ้นในช่วงก่อน พ.ศ.

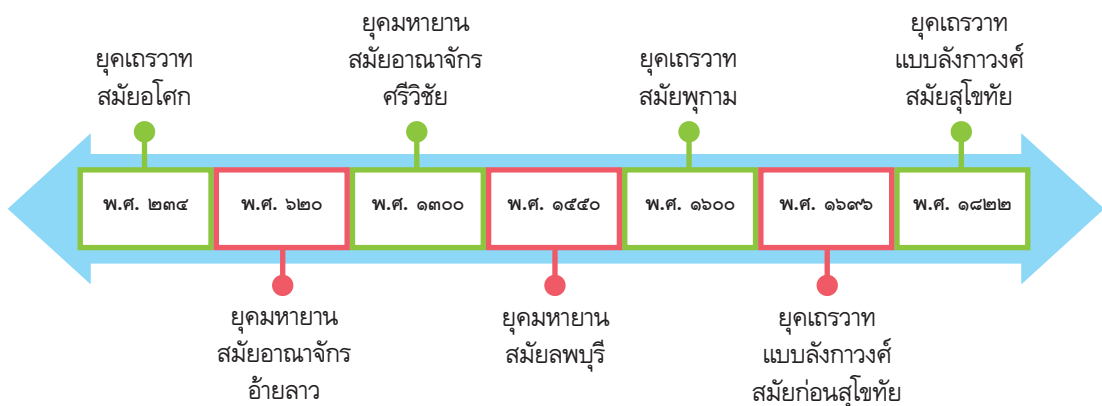
๕๐๐ ปรากฏอยู่หลายอย่าง เช่น พระสถูปเจดีย์ ศิลธรรมจักรและ กวางหมอบ พระพุทธศาสนาที่ได้เผยแผ่เข้ามาในช่วงแรกนั้นเป็นนิกาย **เถรวาท**หรือหินยาน ต่อมาจึงเป็นนิกายอากิริยาหรือ **มหายาน**

จากหลักฐานข้างต้นจะเห็นว่า ดินแดนสุวรรณภูมิ โดยเฉพาะที่ หมายถึงประเทศไทยนั้นได้มีการนับถือพระพุทธศาสนามาตั้งแต่ก่อน สมัยที่จะมีประวัติศาสตร์อันชัดเจน และนับถือ ต่อเนื่องตลอดมาจนกล่าวได้ว่า ประวัติศาสตร์ ของชาติไทยเป็นประวัติศาสตร์ของชนชาติที่นับถือ พระพุทธศาสนา

การนับถือพระพุทธศาสนาของชนชาติไทย ได้ผ่านยุคสมัยต่าง ๆ มาดังนี้

พระปฐมเจดีย์ ศิลธรรมจักรและกวางหมอบ จังหวัดนครปฐม เป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงว่าพระพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้ามา ในดินแดนสุวรรณภูมิ ก่อน พ.ศ. ๕๐๐

หลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นว่า คนไทยนับถือพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทและนิกายมหายานมาตั้งแต่ก่อนประเทศไทยจะมีประวัติศาสตร์อันชัดเจนหรือก่อนการก่อตั้งอาณาจักรสุโขทัย คือ พระบรมธาตุไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ปราสาทหินพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ พระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน และพระบรมธาตุเจดีย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

พระบรมธาตุไชยา
จังหวัดสุราษฎร์ธานี

พระธาตุหริภุญชัย
จังหวัดลำพูน

พระบรมธาตุเจดีย์
จังหวัดนครศรีธรรมราช

● พระพุทธศาสนาในประเทศไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย จนถึงปัจจุบัน

นับตั้งแต่ประเทศไทยสถาปนาอาณาจักรสุโขทัยได้มีการเผยแผ่และยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาทั้งนิกายเถรวาทและนิกายมหายานสืบเนื่องมาตามลำดับดังนี้

๑. สมัยสุโขทัย พ่อขุนรามคำแหงมหาราชโปรดเกล้าฯ ให้มีมนต์สมเด็จพระมหาเถรสังฆราชพร้อมด้วยคณะสงฆ์ นิกายลังกาวงศ์จากนครศรีธรรมราชขึ้นมาเทศนาสั่งสอนประชาชนที่กรุงสุโขทัย โดยให้จำพรรษาอยู่ที่วัดอรัญญิก ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองแผ่ขยายไปทั่วอาณาจักรสุโขทัยนับตั้งแต่นั้นมา

สมัยพระมหาธรรมราชาที่ ๑ (ลิไทย) แห่งกรุงสุโขทัย พระพุทธศาสนาเจริญสูงสุด มีการสร้างวัดและพระพุทธรูปมากมาย เช่น พระพุทธชินราช ประดิษฐานอยู่ที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก เป็นพระพุทธรูปที่งดงามมาก

๒. สมัยล้านนา เมื่อ พ.ศ. ๑๙๑๒ พระเจ้ากือนา แห่งอาณาจักรล้านนาได้ส่งคณะทูตมายังกรุงสุโขทัยเพื่อทูลอาราธนาพระมหาสุมนเถระจากพระมหาธรรมราชาที่ ๑ (ลิไทย) พระมหาสุมนเถระได้เดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา พร้อมทั้งอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุไปยังล้านนาด้วย

วัดบุปผารามหรือวัดสวนดอกเป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทแบบลังกาวงศ์ ซึ่งพระเจ้ากือนาทรงสร้างขึ้นเพื่อให้เป็นที่จำพรรษาของพระมหาสุมนเถระ

๓. สมัยอยุธยา อาณาจักรอยุธยาได้รับอิทธิพลการนับถือพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทแบบลังกาวงศ์มาจากอาณาจักรสุโขทัย พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี เช่น

สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงสละราชสมบัติเสด็จออกผนวชเป็นเวลา ๘ เดือนโปรดเกล้าฯ ให้ประชุมกวี แต่งหนังสือมหาชาติคำหลวง โปรดเกล้าฯ ให้สร้างวัดพระศรีสรรเพชญ์ขึ้นในพระบรมมหาราชวัง

สมเด็จพระเจ้าทรงธรรมทรงศึกษาพระปริยัติธรรมมาตั้งแต่ยังทรงพระผนวช โปรดเกล้าฯ ให้สร้างมณฑปครอบรอยพระพุทธบาทที่สระบุรี และโปรดเกล้าฯ ให้ราชบัณฑิตแต่งกาพย์มหาชาติ

สมเด็จพระนารายณ์มหาราชพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์แก่ผู้ที่บวชเรียนเป็นอย่างดี และทรงอนุญาตให้ไม่ต้องเกณฑ์เป็นทหาร เป็นเหตุให้มีคนหลบเลี่ยงการเกณฑ์ทหารไปบวช จนต้องมีการทดสอบความรู้และผู้นับถือนับถูกให้ลาสิกขาเป็นจำนวนมาก

วัดพระศรีสรรเพชญ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

มณฑปพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศทรงส่งเสริมการอุปสมบท เจ้านายในพระราชวังก็ทรงผนวชทุกพระองค์ ในรัชกาลนี้มีวรรณคดีทางพระพุทธศาสนาหลายเรื่อง เช่น นันทโศภนทศสูตรคำหลวง พระมาลัยคำหลวง ปุณโณวาทคำฉันท์

เมื่อ พ.ศ. ๒๒๙๖ พระพุทธศาสนาในประเทศไทยได้เสื่อมลงเกือบสิ้นสมณวงศ์ พระเจ้ากิตติสิริราชสิงห์แห่งลังกาได้ส่งคณะทูตมายังกรุงศรีอยุธยาเพื่อขอพระสงฆ์ไทยไปทำการอุปสมบทให้กับชาวลังกา สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศจึงได้ทรงส่งพระอุบาลีและพระอริยมุนี พร้อมด้วยคณะสงฆ์อีก ๑๕ รูป ให้เดินทางไปยังลังกา คณะสงฆ์ไทยได้อุปสมบทกุลบุตรชาวลังกาจำนวนมาก และได้ช่วยกันวางรากฐานพระพุทธศาสนาในลังกาจนมั่นคงเป็นปึกแผ่น

พระบรมราชานุสาวรีย์
สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

๔. สมัยธนบุรี หลังจากสถาปนากรุงธนบุรีแล้ว สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้ทรงฟื้นฟูพระพุทธศาสนา ซึ่งเสื่อมโทรมไปเพราะสงครามคราวเสียกรุงครั้งที่ ๒ ให้แก่พม่า โดยทรงรับสั่งให้สืบหาพระสงฆ์ที่ทรงคุณธรรมจากที่ต่าง ๆ ให้มาประชุมกันที่วัดบางหัวใหญ่ (วัดระฆังโฆสิตารามในปัจจุบัน) เพื่อคัดเลือกขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราช ในที่ประชุมได้พร้อมใจกันเลือกพระอาจารย์ศรี วัดประดู่ เป็นสมเด็จพระสังฆราชรับผิดชอบในการฟื้นฟูบูรณะพระพุทธศาสนา

๕. สมัยรัตนโกสินทร์ พระพุทธศาสนาที่คนไทยนับถือยังคงเป็นนิกายเถรวาทแบบลังกาวงศ์เช่นเดียวกับสมัยอยุธยาและสมัยธนบุรี พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ก็ทรงเป็นพุทธมามกะ และทรงเป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภกพระพุทธศาสนา ดังเช่น

รัชกาลที่ ๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช หลังจากทรงย้ายราชธานีจากกรุงธนบุรีมาที่กรุงเทพมหานครแล้วก็ทรงเริ่มทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เช่น โปรดเกล้าฯ ให้สร้างวัดพระศรีรัตนศาสดารามเป็นวัดในพระบรมมหาราชวัง ทรงประกาศใช้กฎหมายคณะสงฆ์ โปรดเกล้าฯ ให้มีการสังคายนาพระไตรปิฎก ครั้งที่ ๙ ณ วัดพระศรีสรรเพชญ์ (วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์)

รัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้สร้างและปฏิสังขรณ์วัดต่าง ๆ รวมทั้งสิ้น ๕๓ วัด โปรดเกล้าฯ ให้ชำระพระไตรปิฎก ทรงส่งสมณทูตไปลังกา ๒ ครั้ง และในรัชกาลนี้ได้เกิดสงฆ์คณะใหม่ขึ้นเรียกว่า คณะธรรมยุต ต่อมาเรียกว่า ธรรมยุติกนิกาย

วัดราชโอรสาราม (วัดจอมทอง) กรุงเทพมหานคร เป็นวัดประจำรัชกาลที่ ๓

รัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้ชำระและพิมพ์พระไตรปิฎกด้วยอักษรไทยเป็นครั้งแรก ทรงสถาปนาสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย ๒ แห่ง

วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม กรุงเทพมหานคร

คือ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหามกุฏราชวิทยาลัย และโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ นอกจากนี้ยังโปรดเกล้าฯ ให้สร้างวัดราชบพิธสถิตมหาสีมารามและวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม
รัชกาลที่ ๗ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้า-

อยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้จัดพิมพ์พระไตรปิฎกเป็นเล่ม จำนวน ๔๕ เล่ม เรียกว่า พระไตรปิฎกสยามรัฐ นอกจากนี้ยังโปรดเกล้าฯ ให้มีการแต่งหนังสือสอนพระพุทธศาสนาสำหรับเด็กเพื่อพิมพ์แจกจ่ายในงานพระราชพิธีวิสาขบูชาเป็นประจำทุกปี

รัชกาลที่ ๙ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงปฏิบัติพระราชภารกิจเกี่ยวกับศาสนาและทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในด้านต่าง ๆ เช่น ทรงพระผนวชเป็นพระภิกษุ โปรดเกล้าฯ ให้มีการสังคายนาพระไตรปิฎก โปรดเกล้าฯ

ให้วันอาสาฬหบูชาได้รับการกำหนดให้เป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ทรงให้มีการสร้าง**พุทธมณฑล**เนื่องในโอกาสฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ ที่จังหวัดนครปฐม

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช
บรมนาถบพิตร ทรงพระผนวช ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม
ใน พ.ศ. ๒๔๙๙

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

นักเรียนแบ่งกลุ่มตามความเหมาะสม แต่ละกลุ่มร่วมกันทำกิจกรรมต่อไปนี้

๑. ร่วมกันแสดงความคิดเห็นว่า การส่งคณะสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๙ สาย ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช เกิดผลดีต่อพระพุทธศาสนาอย่างไรบ้าง แล้วเขียนบันทึกลงในสมุด
๒. เขียนสรุปสาระสำคัญเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในประเทศไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน แล้วผลิตกันนำเสนอและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในห้องเรียน

๓. ความสำคัญของพระพุทธศาสนาต่อสังคมไทย

การที่พระพุทธศาสนาได้เข้ามาเผยแผ่ในประเทศไทยและคนไทยยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาสืบต่อกันมา พระพุทธศาสนาจึงมีความสำคัญต่อสังคมไทยในด้านต่าง ๆ ดังนี้

๓.๑ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ

ประวัติศาสตร์ของชาติไทยมีความเกี่ยวเนื่องผูกพันกับพระพุทธศาสนามาโดยตลอด พระพุทธศาสนาจึงเป็นศาสนาประจำชาติของไทย มีข้อมูลที่เป็นหลักฐานยืนยันสนับสนุนดังนี้

๑. นับตั้งแต่สมัยที่ชนชาติไทยมีประวัติศาสตร์อันชัดเจน คนไทยก็ได้นับถือพระพุทธศาสนาอยู่แล้ว
๒. พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ตั้งแต่สมัยสุโขทัยมาจนถึงปัจจุบันทรงนับถือพระพุทธศาสนา รัชธรรมบุญของไทยซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครอง

ศิลาจารึกเป็นหลักฐานที่ทำให้รู้ว่าคนไทย
นับถือพระพุทธศาสนาเป็นเวลายาวนาน

ประเทศได้มีบทบัญญัติว่า พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะ และทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก ซึ่งหมายถึง ทรงนับถือพระพุทธศาสนาและทรงสนับสนุนส่งเสริมศาสนาอื่น ๆ

๓. เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเปลี่ยนธงชาติมาใช้ธงไตรรงค์แทนธงช้าง ก็ได้ทรงตราความหมายสีธงแต่ละสีไว้เป็นสัญลักษณ์ ดังพระราชนิพนธ์ในหนังสือดุสิตสมิต ฉบับพิเศษ พ.ศ. ๒๔๖๑ ว่า

ขาว คือ บริสุทธิศรีสวัสดิ์ หมายถึงพระไตรรัตน์ และธรรมะคัมภีร์ไทย	
แดง คือ โลหิตเรไรซ์ เพื่อรักษาชาติศาสนา	ซึ่งยอมสละได้
น้ำเงิน คือ สีโสภา ธ โปรดเป็นของส่วนองค์	อันจอมประชา

สีแดง หมายถึง ชาติ สีขาว หมายถึง ศาสนา (ศาสนาในที่นี้ทรงหมายถึงพระพุทธศาสนา) และสีน้ำเงิน หมายถึง พระมหากษัตริย์

๔. เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรทรงต้อนรับสันตะปาปาจอห์น ปอลที่ ๒ ประมุขแห่งศาสนจักรคาทอลิก ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๗ พระองค์มีพระราชดำรัสตอนหนึ่งว่า “คนไทยเป็นศาสนิกชนที่ดีทั่วกัน ส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา อันเป็นศาสนาประจำชาติ”

๕. ประเทศไทยเป็นประเทศเดียวในโลกที่นับศักราชโดยใช้พุทธศักราช (พ.ศ.) อย่างเป็นทางการ ส่วนประเทศอื่น ๆ แม้จะนับถือพระพุทธศาสนา ก็ไม่ได้ใช้พุทธศักราชในการบอกเวลาอย่างเป็นทางการ และประเทศไทยได้กำหนดให้วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา เป็นวันหยุดราชการ เพื่อยกย่องเชิดชูพระพุทธศาสนาและเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้าวัดทำความดีโดยการลด ละ เลิกทำความชั่ว ให้ทำแต่ความดี และทำจิตใจให้ผ่องใสบริสุทธิ์

นอกจากนี้ คนไทยส่วนใหญ่ได้นับถือพระพุทธศาสนา วิถีชีวิตของคนไทยจึงผูกพันกับพระพุทธศาสนา หลักธรรมและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาได้ซึมซับหล่อหลอมวิถีชีวิตของคนไทย จนมีลักษณะเฉพาะที่เป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทย เช่น มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ยิ้มแย้มแจ่มใส มีความเป็นมิตร ซึ่งสามารถยืนยันหรือสนับสนุนได้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ

๓.๒ พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันหลักของสังคมไทย

สถาบันหลักของสังคมไทย มี ๓ สถาบัน คือ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

		
ชาติ	ศาสนา	พระมหากษัตริย์
เป็นสถาบันหลักของสังคมไทย		

สถาบันทั้งสามนี้ต่างเกี่ยวพัน คำจูน และดำรงอยู่คู่กับสังคมไทยตลอดมา ทำให้สังคมไทยดำรงอยู่ได้จนถึงทุกวันนี้ ดังคำจารึกที่ปรากฏในศาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชที่วัดอรุณราชวรารามตอนหนึ่งว่า

คิดถึงพ่อ	พ่ออยู่	คู่กับเจ้า
ชาติของเรา	คงอยู่	คู่พระศาสนา
พุทธศาสนา	อยู่ยง	คู่องค์กษัตริย์
พระศาสดา	ฝากไว้	ให้คู่กัน

จะเห็นว่า สถาบันศาสนาซึ่งได้แก่ พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันหลักสถาบันหนึ่งของสังคมไทยมาตั้งแต่โบราณกาล และมีการสืบทอดกันมาจนถึงทุกวันนี้ โดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก

เมื่อพระพุทธศาสนาได้เข้ามาประดิษฐานมั่นคงในสังคมไทย วัดและพระสงฆ์จึงเป็นเสมือนตัวแทนของพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคนไทย โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางการอบรมคุณธรรมและจริยธรรมทางพระพุทธศาสนา มีพระสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตใจให้ประชาชนมีความรักความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และร่วมมือกันทำงานเพื่อสาธารณประโยชน์ พระพุทธศาสนาจึงมีความสำคัญสมเป็นสถาบันหลักสถาบันหนึ่งของสังคมไทย

วัดเป็นศูนย์กลางของสังคมโดยมีพระสงฆ์
เป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน

๓.๓ พระพุทธศาสนาเป็นสภาพแวดล้อมที่กว้างขวาง และครอบคลุมสังคมไทย

จากการที่คนไทยนับถือพระพุทธศาสนามาตั้งแต่ก่อนสมัยสุโขทัย คติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาได้ฝังลึกในจิตใจของคนไทย พระพุทธศาสนาจึงเป็นสถาบันหลักสถาบันหนึ่งของสังคมไทย

ดังนั้น เมื่อมองไปรอบ ๆ จะพบว่า สภาพแวดล้อมทั้งที่เป็นสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสภาพแวดล้อมทางสังคมล้วนเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาแทบทั้งสิ้น ความสำคัญของพระพุทธศาสนาสามารถศึกษาได้จากเหตุผลต่อไปนี้

สภาพแวดล้อมทางกายภาพและทางสังคม
ของคนไทยมักเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา

๑. คนไทยส่วนใหญ่ นับถือพระพุทธศาสนา

๒. มีวัดและสำนักสงฆ์กระจายอยู่ทั่วประเทศ เกือบทุกหมู่บ้านจะมีวัดเป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรมสำคัญ ๆ ของชุมชน

๓. มีพระภิกษุสามเณรจำพรรษาอยู่ตามวัดและสำนักสงฆ์ต่าง ๆ จำนวนมาก คนไทยนิยมให้บุตรหลานที่เป็นผู้ชายบวชเรียนหลักสูตรทางพระพุทธศาสนาเมื่อมีอายุครบ ๒๐ ปี

๔. คนไทยที่เลื่อมใสในพระพุทธศานานิยมสร้างวัดและสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาอย่างประณีตงดงาม สิ่งเหล่านี้ได้เป็นมรดกตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน

๕. ลักษณะนิสัย มารยาท ภาษา วรรณกรรม ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ของคนไทยล้วนมีรากฐานหรือได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนามีสภาพแวดล้อมที่ครอบคลุมสังคมไทยและเป็นศูนย์กลางการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของคนในชุมชน

๓.๔ พระพุทธศาสนาเป็นหลักในการพัฒนาตนเอง และครอบครัว

คนไทยที่นับถือพระพุทธศาสนาจะนำหลักธรรมมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันเพื่อพัฒนาตนเอง และครอบครัวให้มีความสุขและความเจริญตามแนวทางของไตรสิกขา ซึ่งได้แก่ ศีล สมาธิ และ ปัญญา เพื่อให้เป็นคนดีและคนเก่งไปพร้อม ๆ กัน และสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สอนให้พัฒนาตนเองและครอบครัวนอกจากไตรสิกขาแล้วยังมีหลักธรรมอื่น ๆ อีก เช่น

๑. อิทธิบาท ๔ เป็นข้อปฏิบัติที่นำไปสู่ความสำเร็จตามที่มุ่งหวังไว้ มี ๔ ประการ ได้แก่

- ๑) มีใจรักที่จะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอและต้องการจะทำให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป (ฉันทะ)
- ๒) เพียรพยายาม เข้มแข็ง อดทน ไม่ท้อถอยในการทำสิ่งนั้น ๆ (วิริยะ)
- ๓) ตั้งใจแน่วแน่ ไม่ลังเล ไม่ฟุ้งซ่านในสิ่งที่ทำ (จิตตะ)

๔) คิดพิจารณาไตร่ตรอง ตรวจสอบข้อบกพร่องในสิ่งที่ทำ มีการวางแผน และปรับปรุงแก้ไข (วิมังสา)

๒. วุฒิธรรม ๔ เป็นข้อปฏิบัติที่มุ่งสร้างความเจริญอกงามให้แก่ชีวิต มี ๔ ประการ ได้แก่

- ๑) คบหาสมาคมกับบัณฑิต ผู้รู้ หรือผู้ทรงคุณวุฒิ (สัปปริสสังสวะ)
- ๒) เอาใจใส่ในการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ (สัทธัมมัสสวนะ)
- ๓) รู้จักคิดพิจารณาหาเหตุผลอย่างรอบคอบและรอบด้านโดยถูกวิธี (โยนิโสมนสิการะ)

๔) นำสิ่งที่ได้ศึกษาค้นคว้าและคิดพิจารณาอย่างรอบคอบและรอบด้านแล้วไปปฏิบัติให้ถูกต้องตามความมุ่งหมายของสิ่งนั้น ๆ (ธัมมานุธัมมปฏิบัติ)

ช่วงปิดภาคเรียนเดือนเมษายนเยาวชนชายที่นับถือพระพุทธศาสนานิยมเข้าบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนตามวัดต่าง ๆ เพื่อฝึกฝนและพัฒนาตนเองตามหลักพระพุทธศาสนา

๓. ขรവാสนธรรม ๔ เป็นข้อปฏิบัติสำหรับการครองเรือน มี ๔ ประการ ได้แก่

- ๑) จริ่งใจและซื่อสัตย์ต่อกัน (สังกะ)
- ๒) รู้จักข่มใจและหักห้ามใจตนเอง รู้จักปรับปรุงตนเองให้เข้ากับผู้อื่น (ทมะ)
- ๓) อุดหนุน อุดหนุนต่อความยากลำบากและอุปสรรคนานัปการ (ขันติ)
- ๔) มีน้ำใจ รู้จักเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน (จาคะ)

จากการที่คนไทยได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต ทำให้คนไทยได้ปฏิบัติตนในสิ่งที่ถูกต้อง เมื่อประสบกับปัญหาชีวิตก็รู้จักใช้เหตุผลหรือปัญญาเป็นหลักในการแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม ได้ดำเนินชีวิตถูกต้องตามหลักศีลธรรมก็จะทำให้สังคมไทยสงบสุขและมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

นักเรียนแบ่งกลุ่มตามความเหมาะสม แต่ละกลุ่มร่วมกันอภิปรายในประเด็นว่า นอกจากหลักฐานและเหตุผลที่ได้ศึกษามาแล้ว ยังมีหลักฐานและเหตุผลอื่น ๆ อีกหรือไม่ที่สามารถยืนยันได้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันหลักของสังคมไทย เป็นสภาพแวดล้อมที่กว้างขวางและครอบคลุมสังคมไทย และเป็นหลักในการพัฒนาตนเองและครอบครัว บ้านที่ลงในสมุดแล้วนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในห้องเรียน

๔. พุทธประวัติ

พุทธประวัติ คือ เรื่องราวของพระพุทธเจ้า ตั้งแต่ประสูติ เสด็จออกผนวช ตรัสรู้ แสดงปฐมเทศนา ประกาศพระศาสนา จนถึงเสด็จปรินิพพาน

๔.๑ การประสูติ

ดินแดนที่พระพุทธเจ้าประสูติอยู่ทางตอนเหนือของอินเดีย ปัจจุบันอยู่ในเขตประเทศเนปาล สมัยพุทธกาลเรียกดินแดนแห่งนี้ว่า แคว้นสักกะ มีเมืองที่สำคัญอยู่ ๒ เมือง คือ เมืองกิลพัสดุ์ และเมืองเทวทหะ ซึ่งตั้งอยู่คนละฝั่งของแม่น้ำโรหิณี

เมืองกิลพัสดุ์มีกษัตริย์ศากยวงศ์ปกครอง ส่วนเมืองเทวทหะมีกษัตริย์โกลิยวงศ์ปกครอง ทั้งสองวงศ์กษัตริย์เกี่ยวข้องต้องเป็นพระญาติกัน โดยเจ้าชายและเจ้าหญิงของทั้งสองฝ่ายทรงอภิเษกสมรสกัน พระราชบิดาของพระพุทธเจ้าคือ พระเจ้าสุทโธทนะ ทรงเป็นกษัตริย์ศากยวงศ์ ปกครองเมืองกิลพัสดุ์ ส่วนพระราชมารดา คือ พระนางสิริมหามายา ทรงเป็นเจ้าหญิงจากโกลิยวงศ์ แห่งเมืองเทวทหะ

เมื่อพระเจ้าสุทโธทนะอภิเษกสมรสกับเจ้าหญิงสิริมหามายาไม่นานเจ้าหญิงก็ทรงพระครรภ์ และเมื่อพระครรภ์แก่จวนจะประสูติ พระนางสิริมหามายาได้กราบทูลลาพระเจ้าสุทโธทนะเพื่อเดินทางไปประสูติพระราชโอรสที่เมืองของตนตามธรรมเนียมอินเดีย สมัยก่อนถือกันเคร่งครัดว่าสตรีที่แต่งงานแล้ว เมื่อมีครรภ์แก่จวนจะคลอดบุตรต้องกลับไปคลอดที่บ้านเรือนบิดามารดา อันเป็นบ้านเกิดของตน

เมื่อพระนางสิริมหามายาพร้อมด้วยข้าราชบริพารเสด็จถึงพรมแดนระหว่างเมืองกิลพัสดุ์กับเมืองเทวทหะก็ประจวบพระครรภ์ จึงทรงแวะข้างทางแล้วประสูติพระราชโอรสในพระอิริยาบถยืน โดยทรงเหนี่ยวกิ่งสาละ ข้าราชบริพารคอยทำหน้าที่นำผ้ามารองรับ แล้วทำความสะอาดพระราชโอรส สถานที่ตรงนั้นเรียกว่า **ลุมพินีวัน**

ลุมพินีวันเป็นสถานที่ประสูติของพระราชโอรสสิทธัตถะ
ปัจจุบันอยู่ที่ตำบลรุมมินเด ประเทศเนปาล ห่างจากประเทศอินเดียประมาณ ๓๖ กิโลเมตร

ในขณะประสูติจากพระครรภ์ พระราชโอรสสิทธัตถะเสด็จพระราชดำเนินได้ ๗ ก้าว โดยมีดอกบัวรองรับใต้พระบาท พร้อมทรงยกพระหัตถ์ขวาและเปล่งอาสภิวาจาว่า เราจะเป็นผู้เลิศ เป็นผู้เป็นใหญ่ เป็นผู้ประเสริฐที่สุด ชาตินี้เป็นชาติสุดท้ายของเรา เราจะไม่เกิดอีกต่อไปแล้ว

จากเหตุการณ์ที่ว่า เสด็จพระราชดำเนินได้ ๗ ก้าว สามารถวิเคราะห์ได้เป็น ๒ นัย คือ ในกาลต่อไปเมื่อเจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกผนวชจะบรรลุโพชฌงค์ ๗ ซึ่งเป็นธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้ ๗ ประการ ได้แก่ สติ (ความระลึกได้) ธัมมวิจยะ (ความสอดส่องสืบค้นธรรม) วิริยะ (ความเพียร) ปีติ (ความอิ่มใจ) ปัสสัทธิ (ความสงบกายสงบใจ) สมาธิ (ความมีใจตั้งมั่น) และอุเบกขา (ความมีใจเป็นกลาง) และหลังจากตรัสรู้แล้ว พระองค์จะประกาศพระพุทธศาสนา ให้แพร่หลายใน ๗ แคว้น ได้แก่ แคว้นอังคะกับมคธ แคว้นกาสีกับโกศล แคว้นวัชชี แคว้นมัลละ แคว้นวังสะ แคว้นกุรุ และแคว้นลัทธิกะ

จากเหตุการณ์ทรงยกพระหัตถ์ด้านขวาร่วมกับทรงเปล่งอาสภิวาจาว่า “อโคโหมสมิ โลกุตส เญจโหมสมิ โลกุตส เญจโหมสมิ โลกุตส อยมนุตมา เม ชาติ นตฺถิทานิ ปุนพฺภโวติ” แปลว่า “เราเป็นผู้เลิศแห่งโลก เราเป็นผู้เป็นใหญ่แห่งโลก เราเป็นผู้ประเสริฐที่สุดแห่งโลก นี่เป็นชาติสุดท้ายของเรา บัดนี้ ภพใหม่ (การเกิดใหม่) ไม่มีอีกต่อไป” วิเคราะห์ได้ว่า เมื่อพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้น พระองค์จะทรงเป็นมหาบุรุษเอกของโลก ซึ่งเป็นการประกาศให้รู้ว่ามีมนุษย์มีศักยภาพที่จะฝึกฝนพัฒนาตนให้ดีเลิศประเสริฐสูงสุดได้ เมื่อมนุษย์ฝึกฝนพัฒนาตนให้มีคุณความดีและมีปัญญา ญาณสมบูรณ์แล้วก็จะเป็นบุคคลผู้ประเสริฐสูงสุด ที่เรียกว่า “พุทธะ” ซึ่งเทพเจ้าทั้งหลายตลอดจนพระพรหมก็จะนอบน้อมบูชา ดังนั้นมนุษย์ที่ฝึกฝนพัฒนาตนสูงสุดต่างหากที่เป็น “อัคระ” (ผู้เลิศ) เป็น “เชฏฐะ” (ผู้เป็นใหญ่) เป็น “เสฏฐะ” (ผู้ประเสริฐที่สุด) หากเทพเจ้าหรือพระพรหมไม่ลำดับเหตุการณ์สำคัญหลังจากเจ้าชายสิทธัตถะประสูติแล้วได้เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระองค์มากมาย ซึ่งสรุปตามลำดับได้ดังนี้

พระราชโอรสสิทธัตถะ

ประสูติได้ ๓ วัน อสิตดาบสเข้าเยี่ยมชมพระบารมี ได้ประนมมือกราบลงแทบพระบาทของพระราชโอรสสิทธัตถะ จากนั้นได้ทำนายว่า พระราชกุมารนี้ถ้าอยู่ครองราชย์จะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ถ้าเสด็จออกผนวชจะได้เป็นศาสดาเอกของโลก

ประสูติได้ ๔ วัน พระเจ้าสุทโธทนะทรงให้เชิญพราหมณ์ ๑๐๘ คน มาทำพิธีชานพระนามและทำนายพระลักษณะ ในที่ประชุมพราหมณ์ได้ถวายพระนามพระราชโอรสว่า สิทธัตถะ ซึ่งแปลว่า ผู้มีความต้องการสำเร็จ และพราหมณ์ ๘ คน ซึ่งได้รับการคัดเลือกให้ทำนายพระลักษณะ โดยพราหมณ์

๗ คน ชู ๒ นิ้ว แล้วทำนายเหมือนกับที่อสิตดาบสได้ทำนายไว้ ส่วนโกณฑัญญพราหมณ์ชู ๑ นิ้ว แล้วได้ทำนายว่า พระราชโอรสสิทธัตถะจะเสด็จออกผนวชและได้เป็นศาสดาเอกของโลก

ประสูติได้ ๗ วัน พระนางสิริมหามายา พระราชมารดาสวรรคต พระเจ้าสุทโธทนะ จึงโปรดให้พระนางปชาบดีโคตมีมาเป็นมารดาเลี้ยงทำหน้าที่ดูแลพระราชโอรสสิทธัตถะ ต่อมา

พระชนมายุ ๗ พรรษา พระเจ้าสุทโธทนะได้ทรงส่งพระราชโอรสสิทธัตถะให้เข้ารับการ ศึกษาในสำนักของครุวิศวามิตร ซึ่งพระราชโอรสสิทธัตถะทรงศึกษาได้รวดเร็ว ไม่นาน ก็ทรงสำเร็จการศึกษา

พระชนมายุ ๑๖ พรรษา พระเจ้าสุทโธทนะทรงส่งเจ้าหญิงพิมพาหรือยโสธรามาอภิเษก สมรสกับเจ้าชายสิทธัตถะ

๔.๒ การเห็นเทวทูต ๔

ขณะที่ทรงอยู่ในวัยเยาว์ พระเจ้าสุทโธทนะได้ทรงพยายามทุกวิถีทางเพื่อให้เจ้าชายสิทธัตถะ อยู่ครองราชสมบัติสืบต่อจากพระองค์ โดยทรงผูกมัดด้วยความสุขในทางโลก เช่น ทรงสร้างปราสาท ๓ ฤดู ให้เป็นที่ประทับ ทรงจัดให้มีการอภิเษกสมรส แต่ด้วยเหตุที่เจ้าชายสิทธัตถะทรงเป็นนักคิด มาตั้งแต่วัยเยาว์จึงไม่อาจปิดกั้นพระองค์ได้

วันหนึ่งเจ้าชายสิทธัตถะได้เสด็จประพาสพระนคร พระองค์ได้ทรงเห็นคนแก่ คนเจ็บ คนตาย และสมณะ (นักบวช) ตามลำดับ สิ่งที่ทรงเห็นเรียกว่า เทวทูต ๔ พระองค์ทรงรู้สึกสลดพระทัย เมื่อทรงเห็นคนแก่ คนเจ็บ และคนตาย แล้วทรงพอพระทัยในสมณะ ทรงคิดว่าชีวิตการครองเรือน ของพระองค์แม้จะทรงเป็นกษัตริย์มีความสมบูรณ์พร้อมทุกอย่าง แต่ก็ยังคับแคบ จำกัด ไม่มีทาง ที่จะแก้ไขให้ตนเองและผู้อื่นรอดพ้นจากความทุกข์ได้ จึงทรงเห็นว่ามีทางเดียวเท่านั้นที่จะคิดค้น หาทาหนพ้นจากความทุกข์ได้ คือ การออกบวชเป็นสมณะ

เจ้าชายสิทธัตถะทรงเห็นคนแก่ คนเจ็บ คนตาย และสมณะ

จากเหตุการณ์ตอนนี้เราจะได้ว่า เทวทูต ๔ ที่เจ้าชายสิทธัตถะทรงเห็นคือ สัญญาณที่เตือน ให้ระลึกถึงคติธรรมของชีวิตไม่ให้ประมาท ในพุทธประวัติได้กล่าวถึงเทวทูต ๔ ว่าเป็นเหตุการณ์ ที่เกิดขึ้นจากการบังดาลหรือการเนรมิตของเทวดาให้เจ้าชายสิทธัตถะทรงเห็นในแต่ละครั้งที่เสด็จ

ประพาสพระนครเพื่อเตือนสติ โดยเทวทูต ๓ ได้แก่ คนแก่ คนเจ็บ และคนตาย เมื่อพระองค์ทรงเห็นแล้วเกิดความรู้สึกสลดในพระทัย ทำให้ครุ่นคิดว่าทำไมชีวิตของมนุษย์จึงต้องประสบกับความแก่ ความเจ็บ และความตาย มนุษย์สามารถหลีกเลี่ยงหนีสภาพเช่นนี้ได้หรือไม่ ต่อมาเมื่อทรงเห็นเทวทูตที่ ๔ คือ สมณะหรือนักบวชก็ทรงพอพระทัยแล้วทรงเปล่งอุทานออกมาว่า “บวชท่าจะดีแน่”

ความจริงเทวทูต ๔ นี้ เจ้าชายสิทธัตถะทรงได้เห็น ได้ยินอยู่บ้างในพระราชวัง โดยเฉพาะคนแก่ คนเจ็บ และคนตาย แม้พระราชบิดาก็ทรงชราลงทุกวัน เพียงแต่การเห็นที่ผ่านมามีไม่ได้นำมาคิดพิจารณาให้รู้แจ้งตามความจริง และที่สำคัญภายในพระราชวังพระองค์ก็ได้รับการปรนนิบัติเป็นอย่างดี ทำให้การเห็นคนแก่ คนเจ็บ และคนตาย เป็นเพียงการเห็นผ่าน ๆ ที่เรียกว่า การเห็นด้วยตาเนื้อ แต่เมื่อได้เสด็จประพาสพระราชอุทยาน ได้เห็นสภาพชีวิตจริง ทำให้เกิดการคิดพิจารณาที่เรียกว่า การเห็นด้วยตาแห่งปัญญา และเมื่อทรงเห็นสมณะหรือนักบวชก็ยิ่งตอกย้ำความคิดของพระองค์ว่า การบวชน่าจะเป็นหนทางที่จะช่วยให้มนุษย์พ้นจากสภาพทั้ง ๓ คือ ความแก่ ความเจ็บ และความตายได้

หลังจากเสด็จกลับจากการประพาสพระราชอุทยานแล้ว เจ้าชายสิทธัตถะทรงครุ่นคิดถึงเรื่องเสด็จออกผนวชอยู่ตลอดเวลา จนกระทั่งพระชนมายุได้ ๒๙ พรรษา เมื่อพระนางพิมพาประสูติพระโอรสนามว่า ราहुล พระองค์จึงตัดสินใจพระทัยเด็ดขาดว่าจะต้องเสด็จออกผนวช

เมื่อทรงตัดสินใจพระทัยแล้ว จึงทรงแต่งพระองค์ ทรงพระขรรค์ รับสั่งเรียกนายฉันทะมหาดเล็กคนสนิท ให้เตรียมผูกม้ากัณฐกะ ครั้นตรัสสั่งแล้ว จึงเสด็จเข้าไปเยี่ยมพระนางพิมพา กับราहुลกุมารที่กำลังบรรทมหลับสนิทยู่ ทรงดำริจะอุ้มพระโอรสเป็นครั้งสุดท้ายก็เกรงว่า

พระนางพิมพาจะตื่นจากบรรทมมาขัดขวางการเสด็จออกผนวช จึงตัดสินใจพระทัยระงับความเสนาหาในพระโอรสแล้วเสด็จออกจากห้องมาประทับม้ากัณฐกะออกจากพระราชวัง

เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จพร้อมด้วยนายฉันทะเข้าเขตแคว้นโกศลและวัชชี เมื่อสว่างก็ถึงริมฝั่งแม่น้ำอโนมา ซึ่งเป็นแม่น้ำแบ่งเขตแดนกันระหว่างแคว้นลัทธิกะ แคว้นโกศล และแคว้นวัชชี เจ้าชายสิทธัตถะได้เสด็จลงจากหลังม้าใช้พระขรรค์ตัดพระเมาลี โกนหนวดเคราทั้ง ทรงอธิษฐาน

เรื่องน่ารู้

ที่มาของชื่อราहुล

พระพุทธโฆษาจารย์ผู้แต่งอรรถกถาธรรมบท ได้พรรณานาความไว้ว่า เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะได้ทรงทราบข่าวพระนางพิมพา พระชายาได้ประสูติพระโอรสแล้ว ทรงเกิดความรู้สึกว่า รักพระโอรสยิ่งนัก ความรักนั้นเมื่อเกิดขึ้นแล้วหนักหน่วงในพระทัย ผู้ที่มีจิตใจดีจริงพระทัยยิ่งกว่าสิ่งใดในโลก จนทรงอุทานออกมาว่า “พันธะนี้ ช่าง ราहुล ช่าง” (เครื่องผูกมัดเกิดขึ้นแล้ว ห่วงเกิดขึ้นแล้ว) คำว่า “ราहुล” หรือ “ราहुล” ที่แปลว่า ห่วง จึงใช้เป็นพระนามของพระโอรส

เป็นนักบวชแล้วให้นายฉันทะนำม้ากัณฐกะ พระขรรค์ และเครื่องทรงกลับไปกราบทูลให้พระเจ้าสุทโธทนะทรงทราบว่า พระองค์ได้ตัดพระเกศา และทรงอธิษฐานจิตเป็นนักบวชแล้ว

เจ้าชายสิทธัตถะทรงม้ากัณฐกะเสด็จออกผนวช

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

นักเรียนแบ่งกลุ่มตามความเหมาะสม แต่ละกลุ่มร่วมกันแสดงความคิดเห็นในประเด็นว่าการที่เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกผนวชในขณะที่พระนางพิมพาประสูติพระโอรส เป็นการไม่รับผิดชอบต่อครอบครัวหรือไม่ เพราะเหตุใด สรุปผลจัดทำเป็นรูปเล่ม พร้อมนำเสนอหน้าห้องเรียน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

๔.๓ การแสวงหาความรู้

นับแต่ยังทรงพระเยาว์ เจ้าชายสิทธัตถะทรงมีลักษณะนิสัยที่เป็นนักคิดและใฝ่หาความรู้ อยู่เสมอ ดังตัวอย่างเช่น เมื่อพระชนมายุ ๗ พรรษา พระองค์ได้แสวงหาความสงบและนั่งสมาธิจนได้ปฐมฌาน ครั้นพระชนมายุ ๘ พรรษา ก็ได้รับการศึกษาตามแบบของพระราชโอรส กษัตริย์คือได้เรียนศิลปศาสตร์ ๑๘ ประการ จากสำนักครุวิศวามิตร ทรงเรียนรู้วิชาการรบและหลักการบริหารบ้านเมือง จนแตกฉานกระทั่งหมดสิ้นความรู้ที่อาจารย์มี จึงกล่าวได้ว่านับตั้งแต่วัยเด็กจนเจริญเติบโตเป็นหนุ่ม เจ้าชายสิทธัตถะได้ทรงมีความรู้และความเชี่ยวชาญในวิชาการทางโลกอย่างสมบูรณ์

สิทธัตถะกุมารทรงนั่งสมาธิ ณ ใต้ต้นท้าว
ในวันที่มีพิธีแรกนาขวัญ

เมื่อเสด็จออกผนวชแล้ว พระสิทธัตถะได้แสวงหาความรู้ด้วยวิธีเรียนจากครู จึงได้เสด็จไปแคว้นมคธ และศึกษาในสำนักของอาจารย์ที่มีชื่อเสียงในสมัยนั้น ๒ ท่าน คือ อาฬารดาบสและอุททดาบส ได้ทรงเรียนจบความรู้ที่อาจารย์ทั้ง ๒ มีอยู่ คือ ฌานสมาบัติ ๗ จากสำนักอาฬารดาบส และฌานสมาบัติ ๘ จากสำนักอุททดาบส ฌานสมาบัติ คือ วิธีเข้าสมาธิเป็นขั้น ๆ ตั้งแต่ขั้นต่ำจนถึงขั้นสูงที่ละเอียด สุขุมลุ่มลึก แต่เมื่อวิเคราะห์แล้วก็ยังทรงเห็นว่าไม่ใช่ทางพ้นจากความทุกข์

ที่ทรงต้องการ เพราะทรงรู้ว่าจิตใจยังมีรัก ชัง และหลงอยู่ จึงอลาอาจารย์ออกจากสำนักและเดินทางต่อไป

พระสิทธัตถะทรงศึกษาหาความรู้ในสำนัก
ของอาฬารดาบส

การแสวงหาความรู้ในระยนี้ทรงใช้วิธีศึกษาจากสำนักของอาจารย์และเจ้าลัทธิต่าง ๆ ที่มีอยู่
เก่าก่อน ทรงศึกษาหลักการ ทดลองปฏิบัติ และเลือกเอาส่วนที่ดีและที่เป็นจุดเด่นมารวมกัน
เช่น การเข้าฌานสมาบัติ การฝึกบังคับส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย การทรมานกายให้ลำบาก ในขณะนั้น
พระองค์ทรงเห็นว่าการทรมานร่างกายอาจนำไปสู่ความรู้ที่ทรงต้องการได้ จึงได้ทดลองปฏิบัติโดย
วิธีการบำเพ็ญทุกรกิริยา

๔.๔ การบำเพ็ญทุกรกิริยา

ทุกรกิริยา คือ การทำความเพียรที่ทำได้โดยยาก เป็นการทรมานตน
ให้ลำบากอย่างยิ่งยวดที่นักทรมานกายคิดขึ้น แต่ก็ยังไม่มีใครทำสำเร็จ
คือทำได้นานพอที่จะเรียกว่าสำเร็จ

การบำเพ็ญทุกรกิริยามี ๓ วิธี ได้แก่

๑. ควบคุมอวัยวะบางส่วนของร่างกายไว้อย่างเข้มงวด ไม่ปล่อยให้เป็นไปตามธรรมชาติ เช่น
ใช้ฟันบนขบกับฟันล่าง ใช้ลิ้นกดเพดานปากให้แน่นเป็นเวลานาน ๆ จนเกิดความเครียดทั่ว
ทั้งร่างกาย

๒. กลั่นลมหายใจ โดยกลั่นให้ถึงที่สุดและผ่อนหายใจทีละน้อย แล้วกลั่นต่อสลับกันไป
จนเกิดความเร่าร้อนในร่างกายเป็นอย่างยิ่ง

๓. อดอาหาร โดยลดปริมาณอาหารที่บริโภคลงวันละเล็กละน้อยทุกวัน จนกระทั่ง
ไม่บริโภคอะไรเลย

การทรมานร่างกายเช่นนี้ไม่ใช่ทำเพียงชั่วคราว แต่ทำเป็นปีจนพระวรกายซูบผอมเหลือแต่
หนังหุ้มกระดูก

พระสิทธัตถะได้ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยาด้วยวิธีเหล่านี้อย่างเคร่งครัด แต่เมื่อทรงปฏิบัติถึงขั้นสุดท้ายคืออดอาหาร จนร่างกายไม่อาจจะทนทานได้ ในพุทธประวัติเล่าว่า ขณะที่พระสิทธัตถะทรงบำเพ็ญทุกรกิริยาจนถึงขั้นดส่วยเลย พระองค์แทบสิ้นพระชนม์ มีพระวรกายซูบผอมเหลือแต่หนังหุ้มกระดูก ได้มีพระอินทร์ถือพิณสามสายมาติดให้ฟัง พิศนสายที่ ๑ ซึ่งสายตึงเกินไป เมื่อดีดสายก็ขาด สายที่ ๒ ซึ่งสายหย่อนเกินไปเมื่อดีดไม่ดัง สายที่ ๓ ซึ่งสายไม่หย่อน ไม่ตึง ซึ่งแต่พอดี ๆ เมื่อดีดดังไพเราะ

จากเหตุการณ์ตอนนี้วิเคราะห์ได้เป็น ๒ นัย คือ

๑. อาจมีนักดนตรีมาติดพิณในบริเวณใกล้เคียงกับสถานที่ที่พระสิทธัตถะทรงบำเพ็ญทุกรกิริยาอยู่ เมื่อพระองค์ได้ยินเสียงพิณทำให้ทรงฉุฉิมคิดเทียบเคียงกับการปฏิบัติของพระองค์และเมื่อพระองค์ได้สดับเสียงพิณสายที่ ๓ ดังออกมา ก็เกิดอุปมาปรากฏขึ้นในพระทัยของพระองค์ว่า ไม่สดแช่อยู่ในน้ำ ทำอย่างไรก็ส่ำให้เกิดเป็นไฟไม่ได้ ถึงจะอยู่บนบกแต่ถ้ายังสดก็ส่ำให้เกิดไฟไม่ได้ ส่วนไม้แห้งและอยู่บนบกจึงส่ำให้เกิดไฟได้ อย่างแรกเปรียบเหมือนคนที่มีกิเลสและอยู่ครองเรือน อย่างที่สองเปรียบเหมือนคนที่ออกบวชแต่ยังมีกิเลส และอย่างที่สองเปรียบเหมือนคนที่ออกบวชแล้วและได้ทำจิตใจให้หมดจากกิเลส

๒. พระสิทธัตถะทรงคิดพิจารณาด้วยพระองค์เอง เพราะหลังจากทรงบำเพ็ญทุกรกิริยามาอย่างหนักก็ทรงพบว่าไม่ใช่หนทางที่จะนำไปสู่การพ้นจากความทุกข์ แต่กลับทำให้มีความทุกข์มากขึ้นกว่าเดิม โดยทรงนึกถึงการติดพิณที่ต้องดีดสายลวดให้ตึงพอดี เสียงพิณก็จะดังไพเราะ การบำเพ็ญของพระองค์ก็น่าจะทำให้พอดี ๆ

เมื่อพระองค์คิดได้เช่นนี้ก็ทรงหันมาทบทวนและตรวจสอบการปฏิบัติของพระองค์ ทรงเห็นว่าปัญหาของชีวิตนั้นจะต้องแก้ไขด้วยการบำเพ็ญเพียรทางจิต มีใช้ทางกาย และจะต้องดำเนินทางสายกลางเหมือนพิณสายที่สาม

พระสิทธัตถะได้เรียนรู้จากการทดลองปฏิบัติด้วยพระองค์เอง มองและคิดใคร่ครวญอย่างลึกซึ้งจากธรรมชาติแวดล้อม แล้วทรงนำมาเปรียบเทียบกับท่อนไม้สามท่อน

เมื่อพระสิทธัตถะได้ศึกษาความรู้ทั้งหมดจากทุกสำนัก และได้ทรงทดลองปฏิบัติตามวิธีต่าง ๆ ที่เจ้าลัทธิทั้งหลายได้วางแบบไว้ในสมัยนั้นจนครบถ้วนแล้วไม่ทรงเห็นทางสำเร็จในการแก้ปัญหาคชีวิต จึงทรงวิเคราะห์พระองค์เองและพบว่า บัดนี้พระองค์

พระสิทธัตถะได้ยินเสียงพิณ
ขณะที่ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยา

ได้ฝึกตนให้ห่างไกลจากกามกิเลส เครื่องพัวพันทางโลก หรือความกังวลทางบ้านเรือนแล้ว หากทรงบำเพ็ญเพียรทางจิตต่อไปก็จักสามารถบรรลุธรรมที่ประสงค์ได้ พระสิทธัตถะจึงทรงตั้งพระทัยแน่วแน่ ทำจิตใจให้สงบ เป็นสมาธิ แล้วคิดค้นคว้าวาเหตุและผลที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตมนุษย์ จนได้รู้แจ้งชัดถึงความจริงอย่างยิ่ง ๔ ประการ ที่เรียกว่า อริยสัจ ๔ ซึ่งเป็นหลักของการหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งสิ้น

พระสิทธัตถะได้ทรงศึกษาค้นคว้าอยู่ ๖ ปี จนพระชนมายุ ๓๕ พรรษา ได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นพระบรมศาสดานับแต่บัดนั้น

หลังจากตรัสรู้แล้ว พระพุทธเจ้าทรงประกาศพระศาสนาโดยลำดับ โดยมีพุทธบริษัท ๔ เป็นกำลังสำคัญถึง ๔๕ ปี รวมพระชนมายุได้ ๘๐ พรรษา จึงได้เสด็จปรินิพพานใต้ต้นสาละ ณ เมืองกุสินารา แคว้นมัลละ ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ในวันนี้ผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาได้กำหนดให้เป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และมีการประกอบพิธีบูชาที่เรียกว่า วิสาขบูชา แล้วได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงทุกวันนี้

ภาพแกะสลักหินพระพุทธรูปเจ้าเสด็จปรินิพพาน
ใต้ต้นสาละ ณ เมืองกุสินารา แคว้นมัลละ

สถานที่เสด็จปรินิพพานของพระพุทธเจ้า
ตั้งอยู่ที่กาเซียหรือกาเซีย จังหวัดเทวเรีย
รัฐอุตตรประเทศ ประเทศอินเดีย

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

นักเรียนแบ่งกลุ่มตามความเหมาะสม แต่ละกลุ่มร่วมกันวิเคราะห์ว่า การที่เจ้าชายสิทธัตถะ ประสูติในตระกูลกษัตริย์ เสวยสุขอย่างเพียบพร้อม แต่ได้เสด็จออกผนวชดำรงพระองค์อยู่ในป่าอย่างลำบาก แสดงให้เห็นว่าพระองค์มีคุณธรรมที่เลิศกว่าคนทั่ว ๆ ไปอย่างไร แล้วเขียนสรุปจัดทำเป็นรูปเล่ม จากนั้นแต่ละกลุ่มนำเสนอผลงานและร่วมกันแสดงความคิดเห็นหน้าห้องเรียน

๕. ชาดก

ชาดก คือ เรื่องราวที่เล่าถึงอดีตชาติของพระพุทธเจ้าที่ทรงถือกำเนิดเป็นพระโพธิสัตว์ในชาติต่าง ๆ ก่อนที่จะประสูติและตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในชาติสุดท้าย

ในพระไตรปิฎกมีชาดก ๕๕๐ เรื่อง ปรากฏอยู่ในพระสูตรตันตปิฎก เล่มที่ ๒๗ และเล่มที่ ๒๘ ชาวพุทธควรศึกษาชาดกให้เข้าใจ เพื่อจะได้นำข้อคิดมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ในชั้นนี้จะได้เรียนรู้อัมพชาดกและติตติรชาดก

๕.๑ อัมพชาดก

อัมพชาดกปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๗ เหตุเกิดของชาดกเรื่องนี้มีอยู่ว่า สมัยหนึ่งพระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่วัดพระเชตวัน เมืองสาวัตถี ทรงทราบเรื่องที่พระสงฆ์สนทนากันในศาลาที่ประชุมเกี่ยวกับความประพฤติดของพระเทวทัต

เรื่องมีอยู่ว่า พระเทวทัตได้ประกาศตนแยกการปกครองสงฆ์ออกจากพระพุทธเจ้า โดยกล่าวว่า เราเป็นพระพุทธเจ้า พระสมณโคดมไม่ใช่อาจารย์ ไม่ได้บวชให้เรา เมื่อกล่าววาจาเช่นนี้ทำให้พระเทวทัตเสื่อมจากฌาน ขณะที่เดินทางมาเมืองสาวัตถีถูกภรรณีสุมภรณภาพอยู่นอกวัดพระเชตวันไปเกิดในนรกอเวจี แม้ในกาลก่อนพระเทวทัตก็เคยทำเช่นนี้มาแล้ว จากนั้นจึงตรัสชาดกเรื่องนี้ว่า

ในอดีตกาลมีพราหมณ์คนหนึ่งได้เล่าเรียนมนตร์เสกมะม่วงให้ออกผลได้ในชั่วพริบตา โดยอาจารย์ซึ่งเป็นจันทาลกล่าวว่า “มนตร์นี้หาค่ามิได้ เมื่ออาศัยมนตร์นี้แล้วจะได้ลาภสักการะมากมาย” แต่มีข้อแม้ว่า “ถ้ามีคนถามว่าเรียนมนตร์นี้มาจากที่ไหน” ให้บอกตามความเป็นจริงว่า “เรียนมาจากอาจารย์ผู้เป็นจันทาล” มิฉะนั้นแล้วมนตร์ก็จะเสื่อม

เมื่อเรียนจบแล้วพราหมณ์ได้ใช้มนตร์เสกมะม่วงในการเลี้ยงชีพ วันหนึ่งคนรักษาพระราชอุทยานซื้อมะม่วงที่เสกจากมนตร์ไปถวายพระเจ้าพรหมทัต กษัตริย์ผู้ครองเมืองพาราณสี พระองค์ทรงพอพระทัยในรสชาติของมะม่วง จึงให้ถามพราหมณ์ว่าเรียนมนตร์เสกมะม่วงมาจากใครด้วยความละเอียดที่จะบอกว่าอาจารย์ของตนเป็นจันทาล จึงกราบทูลเท็จว่าเรียนมาจากอาจารย์ทศปาโมกข์ เมืองตักสิลา ทันทีที่พราหมณ์กล่าวเท็จมนตร์ก็เสื่อมโดยไม่รู้ตัว

เมื่อพระเจ้าพรหมทัตรับสั่งให้เสกมะม่วงให้เสวย แม้พราหมณ์จะร่ายมนตร์อย่างไรก็ไม่ได้อะไรเหมือนเคย พราหมณ์จึงกราบทูลความจริงว่า ตนได้เรียนมนตร์นี้มาจากอาจารย์จันทาล

เมื่อพระเจ้าพรหมทัตทรงทราบความจริงก็ทรงกริ้วแล้วตรัสว่า “บุคคลใดรู้แจ้งธรรมจากอาจารย์ใด ไม่ว่าจะเป็นกษัตริย์ พราหมณ์ แพทย์ คูหระ หรือจันทาล อาจารย์นั้นแลเป็นผู้ที่ประเสริฐสุดของบุคคลนั้น”

เมื่อตรัสแล้วพระเจ้าพรหมทัตได้รับสั่งให้เขียนพราหมณ์นั้นและขับไล่ออกจากเมือง พราหมณ์จึงได้กลับไปหาอาจารย์จันทาล เพื่อสารภาพความผิดแล้วขอเรียนมนตร์ใหม่ แต่อาจารย์จันทาลกล่าวว่า “เราสอนมนตร์ให้แก่เจ้าโดยธรรม เจ้าก็เรียนรู้มนตร์นั้นโดยธรรม ถ้าเจ้าตั้งอยู่ในธรรม มนตร์ก็จะไม่เสื่อม

ไปจากเจ้า ดูก่อนเจ้าพราหมณ์ปัญญา มนตร์นั้นเจ้าได้มาโดยยากลำบาก เป็นมนตร์ที่หาได้ยากในโลกนี้ เราได้ถ่ายทอดมนตร์ให้แก่เจ้าเพื่อเป็นเครื่องมือเลี้ยงชีพ แต่เจ้ากลับทำลายมนตร์ด้วยการพูดเท็จ เราไม่มีวันจะถ่ายทอดมนตร์นั้นให้แก่เจ้าอีกแล้ว

เมื่อตรัสอดีตนิทานจบแล้ว พระพุทธเจ้าได้ตรัสย้ำว่า “ผู้ไม่รู้คุณของครูอาจารย์ย่อมเป็นคนเสื่อม ทำการงานก็เสื่อม ส่วนคนที่กตัญญูรู้คุณคนอื่นย่อมเป็นคนเจริญในที่ทุกสถานในกาลทุกเมื่อ”

ชาดกเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า ผู้ไม่รู้คุณของครูอาจารย์หรือลบหลู่ครูอาจารย์เป็นเหตุแห่งความเสื่อม ทำการงานก็เสื่อม ดังคำกล่าวที่ว่า ถึงจะสูงเทียมฟ้าอย่าดูถูก ครูเคยปลุกวิชามาแต่หลังศิษย์ไร้ครูอยู่ได้ไม่จริง อย่าโอ้อวดลบหลู่ครูอาจารย์

๕.๒ ติตติราชาดก

ติตติราชาดกปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๗ เหตุเกิดของชาดกเรื่องนี้มีอยู่ว่า สมัยหนึ่งพระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่วัดพระเชตะวัน เมืองสาวัตถี ทรงทราบเรื่องที่พระสงฆ์สนทนากันในศาลาที่ประชุมเกี่ยวกับการห้ามเสนาสนะของพระสารีบุตร

เรื่องมีอยู่ว่า เมื่ออนาถปิณฑิกเศรษฐีสร้างวัดพระเชตะวันเสร็จ ได้ส่งคนไปนิมนต์พระพุทธเจ้า พระองค์ได้เสด็จจากเมืองราชคฤห์พร้อมด้วยพระสงฆ์สาวกมารับการถวายวัดพระเชตะวัน มีพระภิกษุสงฆ์กลุ่มหนึ่งเรียกชื่อว่า ฉัพพัคคีย์ ได้เดินทางล่วงหน้าไปก่อน เมื่อถึงเมืองสาวัตถีได้พากันจับจองเสนาสนะไว้ให้พระอุปัชฌาย์และอาจารย์ของตน ทำให้พระสารีบุตรซึ่งมาถึงที่หลังไม่ได้เสนาสนะ จึงได้รับความลำบาก จากนั้นพระพุทธเจ้าจึงตรัสชาดกเรื่องนี้ว่า

พระเจ้าพรหมทัตทรงขับไล่พราหมณ์ออกจากเมือง

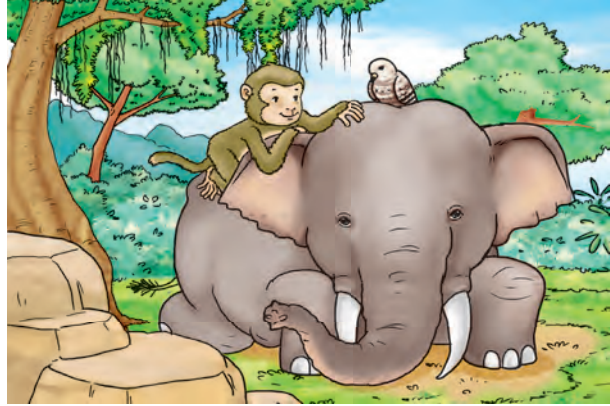
ในอดีตกาลมีสัตว์ ๓ สหาย คือ นกกระหา ลิง และช้าง อาศัยอยู่ที่ต้นไม้ใหญ่ต้นหนึ่งในป่าหิมพานต์ สัตว์ทั้งสามอยู่อย่างไมเคียดพยาเกรงกัน ต่อมาสัตว์ทั้งสามตกลงจะทำความเคารพกันตามความอาวุโส จึงคิดหาวิธีเพื่อให้รู้ว่าใครเกิดก่อนกัน

ในวันหนึ่งขณะที่สัตว์ทั้งสามอยู่ที่ต้นไม้ใหญ่ได้ถามกันและกันว่า

ท่านรู้จักต้นไม้ต้นนี้เมื่อไหร่

ช้างพูดว่า: เมื่อข้ายังเล็ก ๆ ต้นไม้นี้สูงแค่ท้องของข้า เวลาเดินผ่านต้นไม้ยังรู้สึกจุกจิกต้องเลย

ลิงพูดว่า: เมื่อข้ายังเป็นลูกลิง อยากกินยอดไม้มือไร ข้าก็อ้าปากงับกินได้สบาย ๆ ไม่ต้องชะง้อให้เมื่อยคอ

สัตว์ ๓ สหายอยู่ร่วมกันบริเวณต้นไม้ใหญ่

นกกระหาพูดว่า: สหายทั้งสองเอ๋ย เมื่อก่อนมีต้นไม้ใหญ่อยู่ที่ฝั่งทางโน้น ข้าไปกินผลของมันแล้วมาถ่ายอุจจาระลงในที่นี้ ต่อมาต้นไม้ก็งอกขึ้น

จากคำพูดดังกล่าวทำให้สัตว์ทั้งสามทราบลำดับอาวุโสของกันและกัน ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ลิงและช้างจึงอยู่ในโอวาทของนกกระหา ทำความเคารพยำเกรงซึ่งกันและกัน

เมื่อตรัสอดีตนิทานจบแล้ว พระพุทธเจ้าได้ตรัสยาวว่า “นรชนเหล่าใดฉลาดในธรรม มีความนอบน้อมถ่อมตนต่อผู้ใหญ่ นรชนเหล่านั้นย่อมได้รับการสรรเสริญในปัจจุบันนี้ และในอนาคตต่อไป”

สัตว์ ๓ สหาย ให้ความเคารพนับถือกันตามลำดับอาวุโส

ชาดกเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า ผู้น้อยควรให้ความเคารพต่อผู้ใหญ่ด้วยการแสดงความนอบน้อม เพราะการแสดงความนอบน้อมต่อผู้ใหญ่เป็นบ่อเกิดของความสุข

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

นักเรียนร่วมกันวิเคราะห์ชาดกเรื่อง อัมพชาดกและตติยชาดกว่าได้ข้อคิดหรือคติธรรมเรื่องอะไรบ้าง จากนั้นร่วมกันสรุปข้อคิดหรือคติธรรมโดยการอภิปรายแสดงความคิดเห็นร่วมกันเพื่อนำข้อคิดหรือคติธรรมนั้นไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

บทสรุป พระพุทธ

๑

การสังคายนา

เป็นการรวบรวมและเรียบเรียงหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าให้เป็นระเบียบ เป็นหมวดหมู่ และเป็นแบบแผนอันเดียวกัน หลังจากที่พระพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพานแล้ว ได้มีการสังคายนาทั้งในประเทศอินเดียและประเทศอื่น ๆ ได้แก่ ศรีลังกาและไทย รวมทั้งสิ้น ๑๑ ครั้ง

๒

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศไทย

พระพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้าสู่ประเทศไทยหลังจากการสังคายนาครั้งที่ ๓ ในสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช ณ โอศการาม เมืองปาฏลิบุตร ประเทศอินเดีย ตั้งแต่นั้นมาคนไทยก็ได้นับถือพระพุทธศาสนาเป็นหลักมาโดยตลอด

๓

ความสำคัญของพระพุทธศาสนาต่อสังคมไทย

การที่คนไทยส่วนใหญ่ นับถือพระพุทธศาสนาทำให้พระพุทธศาสนามีความสำคัญต่อสังคมไทยทั้งในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติ เป็นสถาบันหลัก เป็นสภาพแวดล้อมที่กว้างขวาง และครอบคลุมสังคมไทย และเป็นหลักในการพัฒนาตนเองและครอบครัว

๔

พุทธประวัติ

เป็นเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า การศึกษาและวิเคราะห์พุทธประวัติในเรื่องการประสูติ การเห็นเทวทูต ๔ การแสวงหาความรู้ และการบำเพ็ญทุกรกิริยา ทำให้มีความรู้ความเข้าใจ เห็นความเพียรพยายามของพระพุทธเจ้า และสามารถนำพระจริยวัตรของพระองค์มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้

๕

ชาดก

เป็นเรื่องราวที่เล่าถึงอดีตชาติของพระพุทธเจ้าในชาติต่าง ๆ เมื่อครั้งเป็นพระโพธิสัตว์ การศึกษาอัมพชาดกและตัตติรชาดกทำให้ได้ความรู้ ความเข้าใจ และได้ข้อคิดหรือคติธรรมในเรื่องความกตัญญูตเวทีและความเคารพนับถือกันตามฐานะที่สามารถนำมาปฏิบัติหรือประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้

กิจกรรมเสนอแนะ

- นักเรียนเขียนเรียงความเกี่ยวกับความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ที่สนใจ ๑ เรื่อง ส่งให้ครูตรวจ จากนั้นร่วมกันคัดเลือกเรียงความเพื่อจัดป้ายนิเทศ
- นักเรียนแต่ละคนศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมเกี่ยวกับพุทธประวัติตั้งแต่ประสูติจนถึงตรัสรู้ร้อยลัจ ๔ จากนั้นรวมกลุ่มกัน ๕ คน เล่าพุทธประวัติที่ตนได้ศึกษาค้นคว้ามาให้สมาชิกในกลุ่มฟัง เลขานุการกลุ่มจดบันทึกสรุป แล้วส่งตัวแทนกลุ่มนำเสนอผลงานหน้าห้องเรียน
- นักเรียนเลือกข้อคิดหรือคติธรรมจากอัมพชาดกและตัตติรชาดก เขียนเรียงความเพื่อรณรงค์ และส่งเสริมให้เพื่อนนักเรียนได้นำไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ครูและนักเรียนร่วมกันแสดงผลงานของนักเรียนโดยจัดป้ายนิเทศหน้าห้องเรียน

โครงการ

ทำโครงการเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศไทย เช่น ศึกษาการเดินทางมาเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ ดินแดนสุวรรณภูมิของคณะสมณทูตสายที่ ๘ หรืออาจเลือกทำโครงการอื่นตามความสนใจ โดยให้เกี่ยวข้องกับเนื้อหาในบทเรียน และเสนอชื่อโครงการให้ครูพิจารณาก่อน

การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

- นักเรียนปฏิบัติตนตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า “พระพุทธศาสนาเป็นหลักในการพัฒนาตนเองและครอบครัว” ได้ถูกต้องเหมาะสม
- นักเรียนประพฤติตนตามแบบอย่างการดำเนินชีวิตและนำข้อคิดจากพุทธประวัติและชาดก มาปฏิบัติตนให้เป็นผู้ที่มีพฤติกรรมต่อไปนี้ได้อย่างเหมาะสม
 - มีเมตตากรุณา มีความเพียรพยายาม ใฝ่เรียนรู้ และแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยปัญญา
 - เสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม โดยให้ความสำคัญกับประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน

คำถามทบทวน

- พระมหากษัตริย์อินเดียพระองค์ใดที่ทำให้พระพุทธศาสนาแผ่ขยายกว้างขวางออกไปนอกเขตดินแดนชมพูทวีป และพระองค์ทรงใช้วิธีการใด
- การส่งคณะสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนายังดินแดนต่าง ๆ ๙ สาย ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช สายใดประสบผลสำเร็จมากที่สุด เพราะอะไร

๓.

“ชาว คือ บริสุทธิศรีสวัสดิ์	หมายพระไตรรัตน์
และธรรมะคัมภีร์ไทย	
แดง คือ โลหิตเราไซ้	ซึ่งยอมสละได้
เพื่อรักษาชาติศาสนา	
น้ำเงิน คือ สีโสภา	อันจอมประชา
ธ โปรดเป็นของส่วนองค์”	

ข้อความนี้แสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนามีความสำคัญต่อสังคมไทยในด้านใด

๔. นักเรียนได้ข้อคิดอะไรบ้างจากการศึกษาพุทธประวัติและชาดก และจะนำข้อคิดดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันอย่างไร
๕. ชาดก พระโพธิสัตว์ และพระพุทธเจ้ามีความเกี่ยวข้องกันอย่างไร และการศึกษาชาดก มีประโยชน์อย่างไรบ้าง

